

S obzirom na odnos prema svakodnevicu razlika između trivijalne i netrivialne književnosti je u različitosti odnosa prema tradiciji, koja je okamenjena za trivijalnu književnost, a zatim i u različitim kodovima razumijevanja književnosti. Dok su kodovi na koje se oslanja recipijent visoke književnosti preuzeti iz povijesti kulture, pa on shvaća djelo kao projekciju različitih mogućnosti ljudske egzistencije, recipijent trivijalne književnosti oslanja se na kodove svakodnevne. Trivijalna književnost tako pretpostavlja razumijevanje književnosti iz svakodnevne, a djelo biva shvaćeno kao konačna stvarnost koja ukazuje da su pravila "životne igre" unaprijed zadana.

U zadnjem predavanju autor će ponuditi opis onoga što u uvodnom dijelu teksta prepoznaje kao *mit o letećim tanjurima*. Pri tome će svoj interes dvojako usmjeriti: služeći se iskustvima naratologije pokušat će odgovoriti na pitanje kako je taj mit postao prepoznatljiva struktura, a prepoznajući u njemu dubinske simboličke strukture i odgovoriti zašto su se baš priče i iskazi o letećim tanjurima uspjeli oblikovati u mit takvog dosega i značaja. Iskazi o letećim tanjurima počeli su se gomilati da bi se postigla uvjerljivost iskaza. Tada se počinju formirati neka invarijantna mjesta ("leteći tanjur", "mali zeleni") i prepoznatljive narativne funkcije (imenuju se četiri funkcije u ovom mitu) oko kojih su se otvorile mogućnosti semantičkih proširenja potpomognute i neodređenošću i višeznačnošću naziva. Jednom kada je struktura postala prepoznatljiva, prestaje biti važna iskustvena provjerljivost fenomena letećih tanjura, a on postaje dio zbilje time što ga informanti prihvaćaju kao "objavu" koja počinje utjecati na percepciju i mišljenje. S druge strane, opravdanje zašto su se baš te priče oblikovale u mit autor nalazi u simboličnosti motiva, iskaza i relacija koji odgovaraju na neke temeljne ljudske preokupacije pa se oni onda prepoznaju kao na nov način oblikovane teme i motivi koji su prisutni još u arhaičnim mitovima, te u fragmentarnom korištenju znanstvenih hipoteza na način trivijalne književnosti.

Autor je uključivanjem ovog mita u knjigu, kao i njegovim opisom još jednom ukazao na epistemološki i filozofski problem svrhe proučavanja književnosti danas, koji je i prije naznačen u knjizi, te da 'trivijalnost' i 'ekskluzivnost' nisu oprečni pojmovi, jer čovjek čak i onda kada želi simbolički progovoriti o svojim potisnutim nadama i strahovima, to čini uvlačenjem trivijalnih elemenata u strukturu mita.

Simona DELIĆ

Linda Dégh, American Folklore and the Mass Media. Indiana University Press, Bloomington 1994., 218 str.

Po riječima Alana Dundesa, Linda Dégh je najznačajnije ime američke folkloristike - što god ona napiše odmah će pozdraviti znanstvenici širom svijeta. Tračak suparničke zajedljivosti mogao bi se pročitati u Dundeso-voj tvrdnji, ali ona je ipak duboko istinita:

Linda Dégh ne piše bilo što, ona je zaista uvijek na visini postavljene zadaće.

Pristup folkloru kao dinamičnom povijesnom procesu nipošto nije nov - to je polazište tri desetljeća stare kontekstualne folkloristike. Pred nama su, dakle, zreli radovi jedne od najpoznatijih predstavnica već odavno etabliranoga pravca u istraživanju folkloru. Autoričin uvod sustavno izlaže i razlaže problematiku knjige: folklor je shvaćen kao "proizvod djelatnog povijesnog procesa koji utvrđuje interakciju stvaralaštva: napisanoga i usmenoga, profesionalnoga i neprofesionalnoga, formalnoga i neformalnoga, smišljenoga i improviziranoga". Tako shvaćen folklor koristi se masovnim medijima i prožima društvo u cjelini - nositelji takvoga folkloru nisu više seljaci prošlih vremena gledani romantičarskim očima: "svjedoci smo nove ere u kojoj folklor dobiva moć i ugled kao mjerodavan glas urbanoga i industrijaliziranoga pučanstva; glas zabrinutosti, straha, sanjarenja i nade; glas cijeloga čovječanstva, otuđenog i slomljenog elektronskom efikasnošću. Zadaća folklorista jest

čitanje tih značenja folkloru, a ta zadaća čini folkloristiku važnom interdisciplinarnom znanosti, danas više nego ikad."

Krenuvši od konstatacije Rudolfa Schende da folkloru najbolje ide pod zastavom masovne kulture, gdje u novim kontekstima nastaju novi folklorni žanrovi, autorica je u ovoj knjizi razmotrila ulogu masovnih medija u čuvanju starih i stvaranju novih folklornih žanrova. Po njezinim riječima, iza poglavlja u knjizi kriju se tri pitanja: "(1.) Što su konstante a što varijable u sadržaju i stilu, kakve su preinake potrebne starim idejama da bi poslužile suvremenim praktičnim i probitačnim svrhama? (2.) Kako nastaju varijante teksta i kako se postiže njegova stalnost pisanjem, tiskanjem, fotokopiranjem, zvučnim zapisom ili fotografijom? (3.) Kakva je uporaba medija da bi se povećala potrošnja i kako se pojedinci koriste medijima da bi održali, rekonstruirali, stvorili ili izmijenili tradicijske postupke?"

Šest poglavlja u knjizi nastoje barem dijelom odgovoriti na ta opća pitanja.

Riječ je o pokušaju pristupa masovnoj i popularnoj kulturi s folklorističkih pozicija, o djelatnom folklorističkom prinosu interdisciplinarnome izučavanju područja masovne kulture u kojem inače sudjeluju filozofi, teoretičari književnosti, povjesničari, sociolozi i antropolozi.

U vlastitim istraživanjima folkloru industrijskoga društva autorica se pretežito bavila vjerovanjima, svjetonazorom, pričama i predajama. Prvo poglavlje ("Varijanta i proces folklorizacije u temeljnim oblicima pripovijedanja: bajka i predaja") daje teorijski okvir za ostala poglavlja: drugo i treće poglavlje razmatraju uporabu vjerovanja u nadnaravno i preradbu predaja i bajki u ekonomskoj propagandi, Četvrto poglavlje ispituje ilustrirane časopise za žene, otkrivajući u njima uporabu usmenih i književnih bajki u stvaranju modela "sretne domaćice", a peto i šesto poglavlje bave se ulogom medija u prenošenju folkloru - peto analizira kreativnu uporabu kasetofona u pripovijedanju, variranju i recepciji predaja o čudima u jednoj vjerskoj zajednici, a šesto istražuje tradicijske korijene običaja objavljivanja spomen-pjesama za pokojnike u oglasniku lokalnih novina.

Teme kojima se autorica bavi nisu novost za hrvatske folkloriste i etnologe, jer su se mnogi od njih već bavili istim ili sličnim pojavama u našoj sredini. S druge strane, baš ta činjenica čini knjigu zanimljivom, jer se otvara mogućnost usporedbe rezultata istraživanja. Osim toga, knjiga će sigurno biti ohrabrenje i pomoć istraživačima suvremenih pojava uporabe folkloru u našim (ratnim i poratnim) uvjetima. Osobito su u tom smislu poticajne uvodne misli o terenskom radu i o potrebi razvijanja teorije i novih metoda u folkloristici, da bi se išlo ukorak s pojavom novih žanrova i brzim mijenama u samome folkloru.

Ivan LOZICA